

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра психології

у виробничій сфері Ψ

Психологія сім'ї

Методичні вказівки щодо проведення самостійної роботи
для студентів вищих навчальних закладів денної та заочної форми навчання
спеціальності 053 “Психологія”

Тернопіль – 2018

Вишньовський В.В. Методичні розробки щодо проведення самостійної роботи з дисципліни «Психологія сім'ї» для студентів вищих навчальних закладів денної та заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія». – Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2018. – 28 с.

РЕЦЕНЗЕНТИ: **Періг І.М.** – доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології у виробничій сфері Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя.

Бамбурак Н.М. – доцент, к. психол. н., доцент кафедри практичної психології Львівського державного університету внутрішніх справ МВС України

Методичні розробки містять вказівки щодо організації самостійної роботи, основні поняття до кожної теми, питання для самоконтролю знань та навичок, перелік питань підсумкового контролю та список використаних джерел.

Для студентів вищих навчальних закладів, що навчаються за спеціальністю 053 «Психологія», а також для практичних психологів, соціальних педагогів, слухачів системи перепідготовки та вдосконалення психолого-педагогічних кадрів.

Розглянуто і затверджено до друку на засіданні кафедри психології у виробничій сфері Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя, протокол № 10 від 14 березня 2018 року.

Схвалено і рекомендовано до друку методичною радою факультету економіки та менеджменту Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя, протокол № 7 від 18 квітня 2018 року.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів підготовлені відповідно до програми курсу «Психологія сім'ї» що орієнтований на студентів, які мають спеціальність 053 «Психологія».

Самостійна робота студентів з курсу «Психологія сім'ї» займає важливе місце у навчальному процесі вузу при підготовці фахівців з психології, сприяє оволодінню майбутніми практичними психологами професійними знаннями, уміннями та навичками, що можуть бути застосовані в різних контекстах індивідуальної та групової психосоціальної роботи: психологічної діагностики, психокорекції, психологічного консультування, психологічної допомоги, професійного і організаційного консультування, посередництва тощо.

Завдання для самостійної роботи спрямовані на те, щоб сформувати у майбутніх психологів та практичних психологів професійне мислення, уміння і навички розв'язувати практичні завдання, забезпечити активність і самостійне оволодіння парадигмами, форматами та методами консультативної, корекційної і посередницької практики; сприяти усвідомленню студентами своїх особистісних якостей та рівня підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Матеріали даних методичних рекомендацій для самостійної роботи студентів з курсу «Психологія сім'ї» мають таку структуру:

- На початку кожної теми подано методичні вказівки щодо організації самостійної роботи студентів при підготовці даної теми.
- Виділено основні поняття до кожної теми, що мають обов'язково бути відображеними студентом у психологічному словнику термінів.
- Визначено питання для самоконтролю і самоперевірки знань.
- Пропонуються творчі завдання (проблемні ситуації), які спрямовані на розвиток вмінь та навичок застосовувати набуті теоретичні знання в практиці

групової і індивідуальної психологічної роботи. (відповідно до теми та проблем, що розглядатимуться на семінарському та лабораторному занятті).

- Вказано рекомендовану літературу.

Залежно від профілю спеціальності фахівця, умов організації навчального процесу (денна, заочна, дистанційна форми навчання) та часу, визначеного в навчальних планах на семінарсько-практичні заняття з курсу «Психологія сім'ї», в кожному окремому випадку можуть бути відібрані також деякі із запропонованих завдань для самостійної роботи студентів, визначені процедури виконання цих завдань та оцінки результатів.

Форми самостійної роботи студентів

Самостійна робота спрямована на поглиблення теоретичних знань, і передбачає виконання завдань, спрямованих на розвиток самостійності та ініціативності, пошук та опрацювання рекомендованої літератури, підготовку рефератів і наукових доповідей, а також індивідуальних завдань у рамках підготовки до участі в конференціях та олімпіадах.

Самостійна робота щодо опанування змісту навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» має виняткове значення в рамках реалізації одного з провідних завдань вивчення її як навчальної дисципліни, та зокрема – щодо формування знань про особливості організації та проведення психологічної роботи з сім'єю. Все це має сприяти професійному самовизначенню майбутніх психологів.

Оскільки самостійна робота – це набір завдань, що мають за мету закріплення навичок роботи із теоретичним матеріалом, використання здобутих знань у практичній діяльності, завдання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» зосереджено за напрямками: словникова робота, робота з першоджерелами, підготовка мультимедійних презентацій, виконання творчих завдань. Передбачається, що виконання цих завдань відображається у конспектах студентів, і за це, згідно зі шкалами оцінювання, у подальшому нараховуються бали.

Словникова робота здійснюється на початку підготовки до вивчення теми та полягає у виписуванні в термінологічний словник основних понять теми з короткими поясненнями. Ця принципово важлива робота стосується всіх студентів, оскільки для них значна кількість психологічних термінів є новою, а отже засвоєння знань вимагає чіткого усвідомлення змісту тієї чи іншої психологічної категорії.

Складання структурно-логічних схем лекцій є одним із напрямків засвоєння змісту теми через оптимізацію механізмів запам'ятовування. Малювання схем, діаграм, графіків, малюнків сприяє візуальному запам'ятовуванню опрацьованої теми. Доцільно це робити під час або після вивчення змісту теми. Осмислене запам'ятовування передбачає, перш за все, встановлення логічних послідовностей, розбивку матеріалу на частини і знаходження в ній «ключових фраз» або «опорних пунктів». Запам'ятовувати слід саме їх і використовувати як «віхи» – орієнтири. Використання логічних опор, асоціацій і мислене угруповання сприяє усвідомленню матеріалу лекції та його швидкому та тривалому запам'ятовуванню.

Конспектування першоджерел. Конспект – це стислий письмовий виклад найбільш істотного в змісті першоджерела, тобто добір найважливіших і найхарактерніших теоретичних положень і фактів. Робота з першоджерелами здійснюється з метою більш глибокого опанування змісту теми. Вона полягає у складанні конспекту глав, параграфів, розділів, наукових статей, що сприяє більш глибокому розумінню часткових проблем психології у зв'язку із темою, що вивчається. Також це допомагає розширенню особистісного і формуванню наукового світоглядів. Під час роботи можливо створення плану-конспекту, тематичного конспекту, текстуального та вільного конспектів.

При роботі з рекомендованою літературою бажано дотримуватись такої послідовності. Спочатку прочитати відповідний розділ підручника, знайти визначення основних понять, розібратися в їх структурі, у взаємозв'язках різних понять, а потім, коротко законспектувати матеріал, який висвітлював би зміст навчальної теми. За відсутності в рекомендованих підручниках відповіді на якесь питання, потрібно звернутися до наведеної додаткової літератури.

Написання рефератів в структурі НМК відноситься до роботи під час підготовки до семінарських занять, але за змістом – це самостійна навчальна діяльність студента. Навчальний реферат з психології – це самостійна творча робота студента, що засвідчує його знання психологічної літератури з цієї теми, розуміння основних підходів до вирішення наукової і практичної проблеми, а

також відображає власні професійні погляди майбутнього педагога вищої школи і демонструє його вміння усвідомлювати психолого-педагогічні явища на основі теоретичних знань. Ця робота передбачає: вибір теми, опрацювання структури реферату, написання його плану, оформлення вступу, основної частини, висновків та додатків, складання бібліографії.

Методичні рекомендації щодо написання реферативних доповідей

Підготовка реферативних повідомлень є формою самостійного навчання, яка виступає як чинник пошуку, систематизації, поглиблення знань, формування практичних підходів у реалізації психолого-педагогічних завдань, створення передумов для розвитку умінь у роботі з літературними джерелами.

Вибір теми реферативного повідомлення здійснюється за власною ініціативою студента відповідно до досліджуваної проблематики конкретної теми або обирається серед тем з запропонованого переліку, визначеного викладачем.

Обравши тему, студент має розробити план реферативного повідомлення, який передбачає оптимальну структуру викладу матеріалу через такі основні компоненти:

- *титальна сторінка, зміст;*
- *вступна частина:* містить обґрунтування вибору теми, вказує напрямок її викладу, мету роботи;
- *основний розділ:* включає декілька пріоритетних проблем теми, їх загальну характеристику, особливості конкретних проявів, шляхи розв'язання, перспективи розвитку;
- *заклучна частина:* являє собою підведення підсумків по матеріалу, містить теоретичні висновки, пропозиції щодо поліпшення практичних напрямів використання теоретичної інформації.

Окремо наводиться *перелік* опрацьованих наукових джерел та *використаної літератури* (не менше 5-ти): чинних нормативних документів, монографій, посібників, підручників тощо.

Матеріал реферативного повідомлення має бути викладений цікаво, системно, цілеспрямовано, послідовно та логічно. Обсяг роботи складає 7-15 сторінок тексту.

Виступаючи з реферативним повідомленням, студент має продемонструвати вміння обґрунтовувати соціальне значення розглянутої проблеми, характеризувати її загальні риси, конкретні особливості, виявити причини, проаналізувати умови та динаміку розвитку, визначити шляхи розв'язання, зробити конкретні висновки. Поряд з цим, він повинен набувати навичок публічних виступів, опановувати прийоми роботи зі слухацькою аудиторією, відповідати на запитання, відстоювати власні переконання тощо.

В структурі одного змістового модуля дисципліни передбачена оцінка не більше одного реферату, написаного одним студентом. Реферати, написані та оформлені із порушенням зазначених вимог, не можуть бути позитивно оцінені викладачем.

Вимоги до розробки мультимедійних презентацій:

1. Назва теми презентації;
2. Основні поняття (не більше 5-х);
3. Основні тези;
4. Цікава інформація по темі (статистика, експерименти тощо);
5. Завдання на перевірку засвоєного матеріалу теми (запитання, тести, кросворди, перевірочні завдання тощо);
6. Список літератури для самостійного вивчення (не більше 7 джерел);
7. ПІП автора презентації, номер групи.

Завдання для самостійної підготовки студентів:

1. Опрацювати лекційний матеріал та додатково самостійно вивчити теоретичний матеріал за підручниками та навчальними посібниками. Самостійно визначити ключові поняття та основні концептуальні положення навчальної теми, які законспектувати у зошит.

2. Скласти термінологічний словник основних понять і термінів навчальної дисципліни.

3. Підготувати мультимедійні презентації до кожної теми навчальної дисципліни.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	всього	в тому числі					всього	в тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
V семестр												
МОДУЛЬ І												
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї												
Тема 1. Розвиток інститутів шлюбу і сім'ї у контексті культурно-історичного розвитку людства	11	4	2	-	-	5	14	1	1	-	-	12
Тема 2. Соціально-психологічні характеристики сім'ї	11	4	2	-	-	5	14	1	1	-	-	12
Тема 3. Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї	12	4	2	-	-	6	17	2	2	-	-	13
Тема 4. Характеристика психологічної сутності шлюбу	11	4	2	-	-	5	15	1	1	-	-	13
Разом за модулем І	45	16	8	-	-	21	60	5	5	-	-	50
Модуль ІІ. ФОРМУВАННЯ ПОДРУЖНЬОЇ ПАРИ ТА ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ СІМ'Ї												
Тема 5. Формування подружньої пари	11	4	2	-	-	5	14	1	1	-	-	12
Тема 6. Емоційний компонент взаємодії подружжя	11	4	2	-	-	5	15	1	1	-	-	13
Тема 7. Психологія подружнього статевого життя	12	4	2	-	-	6	17	2	2	-	-	13
Тема 8. Динаміка подружніх відносин	11	4	2	-	-	5	14	1	1	-	-	12
Разом за модулем ІІ	45	16	8	-	-	21	60	5	5	-	-	50
Разом за семестр	90	32	16	-	-	42	120	10	10	-	-	100

VI семестр												
МОДУЛЬ III												
ПСИХОЛОГІЯ СІМЕЙНОЇ КРИЗИ ТА ПОДРУЖНИХ КОНФЛІКТІВ												
Тема 9. Сім'я і її вплив на формування особистості дитини. Типи виховання	21	4	2	-	-	15	20	1	2	-	-	17
Тема 10. Психологія сімейної кризи	22	4	2	-	-	16	17,5	0,5	1	-	-	16
Тема 11. Мотивація сімейних конфліктів, особливо небезпечних для сімейної цілісності	22	4	2	-	-	16	19	1	1	-	-	17
Тема 12. Материнство й батьківство. Діти без сім'ї	22	4	2	-	-	16	18,5	0,5	1	-	-	17
Разом за модулем III	87	16	8	-	-	63	75	3	5	-	-	67
МОДУЛЬ IV												
ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ЩОДО НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'Ї												
Тема 13. Психологічна діагностика сім'ї	18	4	2	-	-	12	14,5	0,5	1	-	-	13
Тема 14. Психологічна допомога сім'ї	18	4	2	-	-	12	14,5	0,5	1	-	-	13
Тема 15. Дисфункціональні сім'ї	19	4	2	-	-	13	16	1	1	-	-	14
Тема 16. Процеси розпаду і дестабілізації сімейних відносин	19	4	2	-	-	13	15,5	0,5	1	-	-	14
Тема 17. Домашнє насильство. Жорстоке поводження з дітьми	19	4	2	-	-	13	14,5	0,5	1	-	-	13
Разом за модулем IV	93	20	10	-	-	63	75	3	5	-	-	67
Разом за семестр	180	36	18	-	-	126	150	6	10	-	-	134
Всього годин	270	68	34	-	-	168	270	16	20	-	-	234

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Номер теми	Зміст самостійної (індивідуальної) роботи	Кількість годин
Семестр V		
	Модуль I. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї	
Тема 1	<p>Розвиток інститутів шлюбу і сім'ї у контексті культурно-історичного розвитку людства</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 1.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проаналізуйте особливості взаємин у вашій сім'ї. Чи можна назвати її психологічний клімат сприятливим? Чому? 2. Типи родин: а) за демографічною ознакою; б) за структурою влади; в) за розподілом ролей. 3. Тенденції розвитку сучасної сім'ї. 4. Чи можна стверджувати, що сучасна сім'я перебуває у кризовому стані? 5. Причини та наслідки еволюції сімейно-шлюбних стосунків. 6. Психологічний аналіз взаємостосунків у традиційній православній сім'ї. 7. Психологічний аналіз взаємостосунків у традиційній мусульманській сім'ї. 8. Відображення сім'ї у вітчизняній (художній) літературі. 	5/12
Тема 2	<p>Соціально-психологічні характеристики сім'ї</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 2.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Відмінності сім'ї від інших малих соціальних груп. 2. Які соціально-психологічні характеристики є спільними для сім'ї та інших малих соціальних груп? 3. Основні функції сім'ї. Чи існує, на вашу думку, провідна функція сім'ї? Відповідь обґрунтуйте. 4. Соціально-психологічні особливості структури сім'ї. 	5/12

Тема 3	<p>Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 3. Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чи завжди стійкий шлюб успішний? 2. Як мотивація шлюбно-сімейних стосунків впливає на задоволеність шлюбом? 3. Які фактори зумовлюють стабільність шлюбу і сім'ї? 4. Основні причини розірвання шлюбу. 5. Охарактеризуйте рівні подружньої сумісності. 6. Чи означає низький рівень подружньої сумісності приреченість шлюбу на невдачу. 	6/13
Тема 4	<p>Характеристика психологічної сутності шлюбу Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 4. Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Як співвідносяться поняття “шлюб” і “сім'я”, “любов” і “шлюб”? 2. Що означає термін “психологічне здоров'я сім'ї”? 3. Компоненти готовності до шлюбу і сімейного життя. 4. Складові етико-психологічної готовності до шлюбу. 5. Складіть власні правила-заповіді сімейного життя. <p style="text-align: center;">Модуль II. ФОРМУВАННЯ ПОДРУЖНЬОЇ ПАРИ ТА ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ СІМ'Ї</p>	5/13
Тема 5	<p>Формування подружньої пари Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 5. Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття про дошлюбний та перед шлюбний періоди, їх диференціація та зміст. 2. Компоненти психологічної готовності молодих людей до шлюбу. 3. Психологічні умови оптимізації взаємостосунків у дошлюбному періоді. 4. Аналіз критеріїв вибору шлюбного партнера, огляд позитивних та негативних аспектів шлюбу. 5. Характеристика типових стереотипів вибору шлюбного партнера. 6. Якості чоловіків/жінок, сприятливі для одруження. 7. Аналіз функцій дошлюбного періоду. 8. Чинники ризику дошлюбних відносин. 9. Аналіз типових мотивацій на шлюб. 	5/12
Тема 6	<p>Емоційний компонент взаємодії подружжя Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 6.</p>	5/13

	<p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Психологічні критерії кохання. 2. Характеристика понять любов, закоханість, часткова любов. 3. Вплив самооцінки й рівня досягань на еталонний образ супутника життя. 4. Основні причини ідеалізації партнера. 	
Тема 7	<p>Психологія подружнього статевого життя</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 7.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття чоловічої та жіночої сексуальності. 2. Сексуальність як форма взаємин членів подружжя, формування інтимності та сексуальної сумісності в шлюбі. 3. Аналіз функцій підтримання сексуальних стосунків подружжя. 4. Деструктивні прояви шлюбної сексуальності. 5. Поняття про сексуальний сценарій, механізми його формування та подолання. Основні типи сексуальних сценаріїв. 6. Виникнення та динаміка негативної подружньої інтимної адаптації, способи запобігання їй. 7. Сексуальні розлади чоловіків і жінок, їх психологічне підґрунтя. 	6/13
Тема 8	<p>Динаміка подружніх відносин</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 8.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Трагування поняття життєвого циклу сім'ї, релятивність його суті. 2. Етапи родинного життєвого циклу, їх специфіка. 3. Охарактеризуйте психологічні проблеми кожної фази циклу сімейного життя. <p>Модуль III. ПСИХОЛОГІЯ СІМЕЙНОЇ КРИЗИ ТА ПОДРУЖНІХ КОНФЛІКТІВ</p>	5/12
Тема 9	<p>Сім'я і її вплив на формування особистості дитини. Типи виховання.</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 9.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Роль сім'ї у становленні особистості дитини. 2. Психологічні механізми впливу батьків на дітей. Наведіть приклади. 	15/17

	<p>3. Чи можна вивести з особистісних характеристик батьків чи методів їхнього виховання конкретні властивості особистості дитини? Відповідь обґрунтуйте.</p> <p>4. Які характеристики ставлення батьків до дитини і відповідної поведінки відбито в понятті “стиль сімейного виховання”?</p> <p>5. Проаналізуйте відомі стилі сімейного виховання. Який із стилів є найоптимальнішим для розвитку особистості дитини?</p> <p>6. Причини неадекватного ставлення батьків до дитини. Наведіть приклади.</p> <p>7. Як особистісні проблеми батьків зумовлюють проблеми у стосунках з дітьми?</p> <p>8. Причини жорстокого поводження з дитиною в сім’ї.</p> <p>9. Як неадекватне ставлення до дитини спричинює відхилення в її психічному й особистісному розвитку?</p> <p>10. Які психологічні умови можуть забезпечувати оптимізацію стосунків батьків з дітьми, розвиток особистості дитини?</p>	
Тема 10	<p>Психологія сімейної кризи</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 10.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття про сім’ю як динамічну систему. 2. Криза як неодмінний атрибут розвитку сім’ї. 3. Нормативні та ненормативні сімейні кризи. 4. Аналіз детермінант типових нормативних сімейних криз. 5. Конструктивна та деструктивна форми переживання криз сім’єю. 6. Поняття опанувальної поведінки як механізму подолання сімейних криз. 	16/16
Тема 11	<p>Мотивація сімейних конфліктів, особливо небезпечних для сімейної цілісності</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 11.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття сімейних сваро та конфліктів, їх позитивні та негативні аспекти. 2. Дратівливість та розбещеність членів подружжя як типові детермінанти подружньої конфліктності. 3. Причини сімейних конфліктів: альтернативні психологічні підходи. 4. Незадоволеність базових потреб чоловіка/жінки як причина конфліктів. 5. Аналіз механізмів запобігання та розв’язання подружніх 	16/17

Тема 12	<p>конфліктів.</p> <p>6. Феномен “прощення” в психології подружніх взаємин: позитивні та негативні аспекти.</p> <p>7. Характеристика стадій процесу прощення.</p> <p>Материнство й батьківство. Діти без сім’ї.</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 12.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чоловік в структурі родинного побуту: історичний аспект. 2. Маскулінність як дослідницька проблема. 3. Жінка в структурі родинного побуту: історичний аспект. 4. Проблема формування гендерної ідентичності та гендерна соціалізація. 5. Материнство як соціальний і історико-культурний феномен. 6. Особистісні аспекти батьківства: мати. 7. Соціальні аспекти батьківства: батько. 8. Формування гендерної ідентичності дітей в українській сім’ї. 9. Шлюбно-сімейні установки сучасної студентської молоді: гендерні особливості. 10. Основні моделі конструювання гендерних ідентичностей жінок і чоловіків в комунікативному просторі сучасної України. 11. Вплив батьків на формування гендерної культури хлопчиків і дівчаток. 12. Роль тендерних стереотипів у виховному процесі дітей в сім’ї. 13. Особливості комунікації батьків з дітьми різної статі. 14. Особистісні та соціальні аспекти батьківства: гендерний підхід. 15. Психосексуальний розвиток і статева соціалізація. 16. Основні риси патріархального ідеалу жіночності. 17. Хлопці і дівчата: статево-рольове виховання у родині. <p style="text-align: center;">Модуль IV. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ЩОДО НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ СІМ’Ї</p> <p>Психологічна діагностика сім’ї</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 13.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цілі і завдання психологічної діагностики сім’ї. 	16/17
Тема 13	<p>Психологічна діагностика сім’ї</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 13.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цілі і завдання психологічної діагностики сім’ї. 	12/13

	<p>2. Підходи до психологічної діагностики сім'ї.</p> <p>3. Якими методами і методиками можна визначити рівень подружньої сумісності?</p> <p>4. Методики, за допомогою яких можна визначити особливості взаємин у сім'ї.</p> <p>5. Методики психодіагностики стилів сімейного виховання.</p> <p>6. Порівняйте особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального і системного підходів.</p> <p>7. Найдоцільніші методи психодіагностики сім'ї як системи.</p> <p>8. Соціально-психологічна діагностика вступаючих у шлюб.</p>	
Тема 14	<p>Психологічна допомога сім'ї</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 14.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <p>1. Цілі і завдання психологічної допомоги сім'ї.</p> <p>2. Подібність і розбіжності процесів психологічного консультування і психотерапії сім'ї.</p> <p>3. Принципи сімейного психологічного консультування.</p> <p>4. Методи і прийоми психологічного консультування сім'ї. У чому полягає їх специфіка порівняно з методами психологічного консультування з інших проблем?</p> <p>5. Проаналізуйте схему психологічного консультування сім'ї. Етапи психологічного консультування сім'ї за характером і тривалістю консультації.</p> <p>6. Підходи до здійснення сімейної психотерапії.</p> <p>7. Принципи сімейної психотерапії.</p> <p>8. Якою є кінцева мета сімейного психотерапевтичного процесу?</p> <p>9. Особливості надання психологічної допомоги сім'ї, де є діти різного віку.</p> <p>10. Психологічна допомога дитині під час розлучення батьків.</p> <p>11. Психологічна допомога дітям, що зазнали насильства у сім'ї.</p>	12/13
Тема 15	<p>Дисфункціональні сім'ї</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 15.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <p>1. Дисфункціональні сім'ї. Сімейна алкогольна та хімічна співзалежність.</p> <p>2. Проблема сімейної алкогольної співзалежності як сімейна проблема.</p> <p>3. Психологічна допомога дружинам алкоголіків.</p>	13/14

	<p>4. Психолого-педагогічна підтримка дітей з алкогольних родин.</p> <p>5. Програми подолання сімейної алкогольної співзалежності в дорослих дітей і онуків алкоголіків.</p> <p>6. Афект в осіб у стані алкогольного сп'яніння.</p> <p>7. Психологічні механізми засвоєння дітьми традицій вживання алкоголю.</p> <p>8. Психологічні проблеми ранньої алкоголізації дітей.</p> <p>9. Експериментальне дослідження впливу емоційної напруги в сім'ях алкоголіків.</p> <p>10. Робота з хімічно залежними сім'ями.</p>	
Тема 16	<p>Процеси розпаду і дестабілізації сімейних відносин</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 16.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Позашлюбні зв'язки як негативне явище взаємин чоловіка та дружини. 2. Ставлення суспільства до позашлюбних зв'язків – випадковий сексуальний контакт, романтичні відносини і зрада. 3. Негативні наслідки подружніх зрад. 4. Типові причини позашлюбних зв'язків чоловіків/жінок. 5. Аналіз типів особистостей чоловіків/жінок, схильних до позашлюбних зв'язків. 6. Характеристика типових соціально-психологічних особливостей поведінки партнерів у позашлюбних зв'язках. 7. Реакції партнера на подружню зраду. 8. Поняття про розлучення як форму руйнування шлюбу. 9. Тенденція зростання кількості розлучень у сучасному суспільстві. 10. Типові причини розлучень. Фактори ризику розлучень. 11. Аналіз фаз дестабілізації подружніх взаємин: альтернативні наукові підходи. 12. Реакція члена подружжя на ініціативу розлучення іншого. 13. Соціальні та психологічні наслідки розлучень. 14. Психологічні особливості повторних шлюбів. 	13/14
Тема 17	<p>Домашнє насильство. Жорстоке поводження з дітьми.</p> <p>Провести та оформити в зошиті лабораторну роботу № 17.</p> <p>Опрацювати і законспектувати питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна інформація про насильство в сім'ї. 2. Психологічний портрет жертв насильства. 3. Психологічний портрет кривдника. 4. Вплив насильства в сім'ї на психічний розвиток дітей. 	13/13

	<p>5. Домашнє насильство. Жорстоке поводження з дітьми.</p> <p>6. Аналіз типів родин, що входять в “групу ризику” по домашньому насильству.</p> <p>7. Психологічна допомога дітям різного віку в ситуації домашнього насильства.</p> <p>8. Різновиди психологічної допомоги дітям жертва насильства.</p> <p>9. Жінки й домашнє насильство: можливості кризових центрів для допомоги жертвам насильства.</p> <p>10. Близькі та віддалені наслідки сімейного насильства.</p> <p>11. Насильство у сім’ї як специфічна психічна травма.</p> <p>12. Стратегія та тактика надання психологічної допомоги дітям жертвам насильства у сім’ї.</p> <p>13. Моделі реабілітаційних процесів у сім’ї.</p>	
	Разом за семестр	168/234 год.

Залікові запитання

1. Історія розвитку шлюбних стосунків від прадавності до сучасності.
2. Шлюб як основа сім'ї.
3. Національні особливості сімейних стосунків.
4. Особливості розвитку української сім'ї.
5. Сім'я і її характеристики.
6. Особливості сучасної сім'ї.
7. Соціально-психологічна сутність сім'ї та її структура.
8. Специфіка сім'ї як соціально-психологічного феномену.
9. Психологічний аналіз функцій сім'ї.
10. Типологія сімей.
11. Основні тенденції розвитку сучасної сім'ї.
12. Психологічні особливості етапів життєдіяльності сім'ї.
13. Співвідношення понять «шлюб» і «сім'я».
14. Мотиви вступу у шлюб.
15. Фактори стабільності шлюбу і сім'ї.
16. Роль подружньої сумісності в підтримці стабільності шлюбу.
17. Етапи досягнення подружньої сумісності.
18. Сутність поняття «психологічне здоров'я сім'ї».
19. Рівні готовності до шлюбу.
20. Статеве виховання в сім'ї.
21. Умови готовності майбутнього подружжя до шлюбу.
22. Умови створення психологічно здорової сім'ї.
23. Особливості подружнього спілкування.
24. Вплив спілкування на стабільність сім'ї.
25. Дефекти сімейного спілкування.
26. Форми сімейних стосунків.
27. Теорії вибору шлюбного партнера.
28. Періоди формування подружньої пари.
29. Психологічна характеристика періоду дошлюбного спілкування (детермінація, мета, функції).
30. Прийняття рішення про вступ у шлюб.
31. Психологічні пастки періоду дошлюбного спілкування.
32. Тлумачення поняття «атракція».
33. Етапи розвитку емоційних відносин.

34. Феномен любові та її прояви. Співвіднесення понять «любов» і «закоханість».
35. Теорії любові. Пастки любові.
36. Умови збереження емоційних відносин.
37. Біологічні, психологічні та соціокультурні відмінності статей.
38. Біологічна сутність шлюбу. Етапи сексуальної адаптації подружжя.
39. Співвідношення віку осіб, які вступають у шлюб.
40. Психологічні типи сексуальних партнерів.
41. Сімейно-сексуальні дисгармонії.
42. Чинники стабільності шлюбних стосунків.
43. Життєвий цикл сім'ї (Е.Дюваль, Г.Навайтіс, Е.Ейдемільлер, К.Вітакер).
44. Проблематика перших періодів подружнього життя. Ідеалізація партнера. Шлюбно-сімейна адаптація.
45. Вторинна (негативна) адаптація: причини виникнення, шляхи попередження.
46. Механізми інтеграції сім'ї (Е.Ейдемільлер, Т.Андреева).

Питання для підготовки до іспиту

1. Історія розвитку шлюбно-сімейних стосунків від прадавності до сучасності.
2. Національні особливості розвитку сімейних стосунків в українській сім'ї.
3. Поняття «шлюбу» та його форми.
4. Поняття «сім'я» та її види.
5. Порівняльний аналіз «сім'ї» та «шлюбу» (філософський, історичний, психологічний).
6. Особливості та основні функції сучасної сім'ї.
7. Психологічний клімат сім'ї та сумісність подружжя.
8. Психологічні особливості статей та їх врахування у між статевому вихованні та подружньому житті.
9. Психологія дружби і кохання.
10. Проблема вибору шлюбного партнера.
11. Основні функції дошлюбного спілкування.
12. Психогігієнічні основи спілкування в дошлюбний період.
13. Чинники стабільності шлюбних стосунків.
14. Життєвий цикл сім'ї (Е. Дюваль, Г. Навайтіс, Е. Ейдемільлер, К. Вітакер).
15. Проблематика перших періодів подружнього життя. Ідеалізація партнера. Шлюбно-сімейна адаптація.
16. Вторинна (негативна) адаптація: причини виникнення, шляхи попередження.

17. Механізми інтеграції сім'ї (Е. Ейдемільер, Т. Андреева).
18. Визначення поняття «криза». Теорії криз. Стадії кризи (автор Дж. Каплан).
19. Критерії діагностики кризи.
20. Визначення поняття «сімейна криза».
21. Поняття про нормативні сімейні кризи. Ненормативні сімейні кризи.
22. Кризові періоди у розвитку подружніх стосунків (Плзак, Н. Самоукіна).
23. Прояви сімейної кризи на індивідуальному рівні., у нуклеарній сім'ї, у розширеній сім'ї. Прояви сімейної кризи у стосунках сім'ї і соціуму.
24. Симптоматична поведінка членів сім'ї як наслідок сімейної кризи.
25. Види подружніх конфліктів, їх стадії, шляхи розв'язання.
26. Вік сім'ї та причини конфліктних ситуацій.
27. Стресові ситуації в сім'ї. Міфи про стреси та їх наслідки.
28. Фізичні та психологічні наслідки сімейних конфліктів.
29. Тлумачення поняття «ревності» (В. Даль, М. Бердяєв та ін.). Психологічні детермінанти ревності.
30. Нормальні та патологічні ревності як над цінні ідеї. Типологія ревностей (Т.В. Андреева, В. Менделевич).
31. Рекомендації особам, яких ревнують ревності (С. Кратофіл, А.Я. Варга, В.А. Смехов).
32. Тлумачення поняття подружня невірність (А.Н. ВолковаА. Я. Варга). Мотиви позашлюбних зв'язків (А.Н. Волкова). Відмінності в мотивуваннях зрад у чоловіків і жінок (Лосева).
33. Стадії та форми прощення (Р. Енрайт). Прийняття прощення.
34. Біологічні, психологічні та соціокультурні відмінності статей.
35. Біологічна сутність шлюбу. Етапи сексуальної адаптації подружжя.
36. Співвідношення віку осіб, які вступають у шлюб.
37. Психологічні типи сексуальних партнерів.
38. Сімейно-сексуальні дисгармонії.
39. Риси психологічного консультування і психотерапії сім'ї.
40. Принципи психологічного консультування сім'ї.
41. Механізми психологічної корекції сімейних стосунків.
42. Особливості використання методів і прийомів сімейного консультування.
43. Доцільність застосування сімейної психотерапії. Принципи і стадії процесу сімейної психотерапії.
44. Соціально-культурний контекст виникнення феномена материнства й батьківства в цілому.
45. Основні напрямки досліджень в області вивчення материнства.

46. Біологізаторські позиції в трактуванні “материнського інстинкту”. Соціокультурна динаміка феномена батьківства. Батьківство в сучасній родині.
47. Поняття психічної депривації. Материнська депривація.
48. Форми психічної депривації (емоційна, соціальна, сенсорна депривації) і їхній зв’язок з вихованням дитини поза родиною.
49. Психолого-педагогічна підтримка дітей, що виховуються без родини. Проблеми всиновлення.
50. Роль сім’ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини в сім’ї.
51. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей.
52. Особливості стилів сімейного виховання.
53. Поняття рольової багатофункціональності в сім’ї.
54. Основні патогенні типи виховання. Гіпоопіка: явне емоційне відкидання, перфекціонізм, компенсаторна гіпоопіка, гіпопротекція, прихована гіпопротекція, потураюча гіпопротекція. Гіперопіка.
55. Виховання по типу підвищеної моральної відповідальності. Суперечливе виховання.
56. Причини неадекватного батьківського ставлення до дитини.
57. Поняття психологічного здоров’я дитини.
58. Поняття про дисфункціональну сім’ю.
59. Психологічні портрети дружин, дітей і онуків із співзалежних алкогольних родин.
60. Сімейна алкогольна співзалежність як контекст відтворення алкоголізму.
61. Прогноз розвитку для дружин, дорослих дітей і онуків з алкогольних родин.
62. Психологічна допомога дружинам, дітям і онукам алкоголіків.
63. Робота з хімічно залежними сім’ями.
64. Чинники та наслідки руйнування шлюбно-сімейних відносин. Види розлучення.
65. Фази розпаду емоційних відносин. Стадії розлучення.
66. Проблеми повторного шлюбу.
67. Дитина в процесі розлучення батьків: розлучення як психологічна травма.
68. Психологічна допомога дитині у випадку виховання її прийомними батьками.
69. Розлучення в житті дорослої людини: розчарування й втрата партнера.
70. Психологічна підтримка розведених батьків: мачухи, вітчими.
71. Наслідки розлучення для дітей і для подружжя. Проблеми неповної родини.

72. Родини з “групи ризику” по проблемі жорстокого поводження з дітьми.
73. Види жорстокого поводження з дітьми в родині. Фізичне, сексуальне, емоційне насильство.
74. Жінки й домашнє насильство. Наслідки домашнього насильства.
75. Психологічна підтримка жертв домашнього насильства: державні й недержавні програми для жертв домашнього насильства.

Рекомендована література

(основна)

1. Братусь Б.С. Любовь как психологическая презентация человеческой сущности / Б.С. Братусь // Вопросы философии. – 2009. – № 12. – С 30–43.
2. Бріш К.Г. Розлади прив’язаності: від теорії до терапії: (посібник) / К.Г. Бріш. – Львів, 2012. – 314 с.
3. Варга А.Я. Системная семейная психотерапия : краткий лекционный курс /А.Я. Варга. – СПб.: Речь. 2001. – 144 с.
4. Психологія сім’ї : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В. Помиткіна, В.В. Злагодух, Н.С. Хімченко, Н.І. Погорільська. – К.: НАУ, 2011. – 271 с.
5. Психологія сім’ї: навч. посібник / [Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А., Мисник С.О., Савченко Ю.Ю. та ін.]; за заг. ред. В.М. Поліщука. – [2-е вид.]. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 282 с.
6. Психологія сімейних взаємин: нав.посіб./[М.С. Корольчук, ПП. Криворучко, В.І. Осьодло та ін.]; заг.ред.М.С. Корольчука. – К.:Ніка-Центр, 2010.- 296 с.
7. Седих К.В. Психологія сім’ї : навч. посіб. / К.В. Седих. К. : ВЦ «Академія», 2015. – 192 с.
8. Семейная психология : учеб. пособ. для вузов / Л.Б. Шнейдер. – Изд. 3-е. – М. : Академ. проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2007. – 736 с.
9. Эйдемиллер Э.Г. Психология семьи и семейная психотерапия / Э.Г. Эйдемиллер, В. Юстицкис – СПб.: Питер. 1999. – 656 с.

Додаткова література

1. Алешина Ю.Е. Цикл развития семьи: Исследования и проблемы / Ю.Е. Алешина // Вестник Моск, ун-та. Психология. Сер. 14.– 1987. – № 2. – С. 60–72.
2. Алешина Ю.Е. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений / Ю.Е Алешина, Л.Я. Гозман, Е.М. Дубовская. – М.: Изд-во Моск, ун-та, 1987. – 120 с.
3. Андреева Г.М. Социальная психология: учебник для высших учебных заведений / Г.М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 365 с

4. Боуен М. Теория семейных систем. Основные понятия, методы и клиническая практика / М. Боуен – М.: Когито- Центр. 2005. – 496 с.
5. Брайзендайн Л. Женский мозг / Л. Брайзендайн. – М., 2006. – 317 с.
6. Винникот Д.В. Разговор с родителями / Д.В. Винникот. – М., 2007. – 96 с.
7. Говорун Т.В. Стать та сексуальність: психологічний ракурс : [навч. посіб.) / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 1999. – 384 с.
8. Грэй Д. Мужчины с Марса, Женщины с Венеры / Д. Грэй. – М., 2005. – 352 с.
9. Добродняк А.А. Этапы развития семейной психотерапии и параллели с другими методами психотерапии / А.А. Добродняк // Сучасна сім'я. Освіта. Медицина. Психологія. Психотерапія. Можливості співпраці : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Полтава, 2006. – С. 47–50.
10. Дружинин В.И. Психология семьи / В.И. Дружинин. – М. : КПС, 1996. –160 с.
11. Кон І.С. Стать та Ідентифікація /І.С. Кон; за ред Ю.Б. Гіппенрейтер. – М. 2000. – 214 с.
12. Малкина-Пых И.Г. Семейная терапия. Справочник практического психолога / И.Г. Малкина-Пых. – М.: Эксмо, 2005.– 992 с.
13. Мартель Б. Сексуальность, любовь и Гештальт / Б. Мартель. – СПб. Речь, 2006. – 192 с.
14. Москаленко В.Д. Зависимость: семейная болезнь / В.Д. Москаленко. – М : ПЕР СЭ, 2002. – 336 с.
15. Николс М. Теоретический контекст семейной психотерапии / М. Николс // Семейная терапия : хрестоматия / Э.Г. Эйдемиллер, Н.В. Александрова, В. Юстицкис – СПб.: Питер, 2000. – С. 27–57.
16. Райгородский Д.Я. Родители и дети / Д.Я. Райгородский // Самара: БАХРАМ-М. 2003. – 672 с.
17. Роджерс К- Консультирование и психотерапия / К. Роджерс – М.: Апрель-Пресс Эксмо, 2000. – 328 с.
18. Родина в житті людини: Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. // Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Психологія та педагогіка сімейного спілкування : Навч.посібник. - К.:Веселка,1998. – 327 с.
19. Сатир В. Вы и ваша семья / В. Сатир – М. : Апрель-Пресс. 2000. - 320 с.
20. Седих К.В. Психологія взаємодії систем: «сім'я і освітні інституції» : монографія / К.В. Седих. – Полтава : Довкілля. 2006 – 260 с.
21. Седых К.В. Делинквентный подросток : учебное пособие по психопрофилактике, диагностике и коррекции отклоняющегося поведения подростков для социальных педагогов, студентов педагогических, психологических, юридических специальностей, интернов-психиатров /

- К.В. Седых, В.Ф. Моргун. – Полтава, 1995. –161 с.
22. Семейная терапия : хрестоматия / Э.Г. Эйдемиллер, К.В. Александрова, В. Юстицкис. – СПб. : Питер, 2000. – 806 с.
 23. Семиченко В.А. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Семиченко, В.С. Заслужнюк. – К.: Веселка, 1998. – 214 с.
 24. Системная семейная терапия: Классика и современность / [сост. и науч. ред. А.В. Черников]. – М. : Класс. 2005. –400 с.
 25. Старшенбаум Г.В. Динамическая психиатрия и клиническая психотерапия / Г.В. Старшенбаум. – М. : Изд-во Высшей школы психологии, 2003. – 367 с.
 26. Стражний А.С. Украинский менталитет /А.С. Стражний. – К.: Подолина, 2008. – 384 с.
 27. Торохтий В.С. Методика диагностики психологического здоровья семьи / В.С. Торохтий // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №2 –С. 35–37.
 28. Торохтий В.С. Психология социальной работы с семьей / В.С. Торохтий, Н.С. Видермам. – М.: Смысл, 2007. – 488 с.
 29. Федосова Г.Л. Ефективна комунікація як важлива умова організаційного розвитку / Г.Л. Федосова//Актуальні проблеми психології / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – Т. 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Ч. 20. – 2008. – С. 22–26.
 30. Шестопалова Л.Ф. Психологічні фактори формування комплаєнса хворих з алкогольною залежністю / Л.Ф. Шестопалова, Н.М. Лісна // Журнал психиатрии и медицинской психологии. – 2008. – № 3 (20). – С. 61–67.
 31. Шліппе А фон. Системна психотерапія та консультування / А фон Шліппе, Й. Швайцер. – Львів, 2004. – 360 с.
 32. Шморина Е. В. О методах консультативной работы в ситуации развода / Е.В. Шморина // Психология зрелости и старения. – 2000. – № 2. –С. 21–35.
 33. Шутценбергер А.А. Синдром предков Трансгенерационные связи, семейные тайны, синдром годовщины, передача травм и практическое использование геносоциогаммы / А.А. Шутценбергер. – М. : Изд-во Ин та психотерапии, 2005. – 286 с.

ЗМІСТ

<u>Пояснювальна записка</u>	3
<u>Форми самостійної роботи студентів</u>	5
<u>Методичні рекомендації щодо написання реферативних доповідей</u>	7
<u>Завдання для самостійної підготовки студентів:</u>	8
<u>Структура навчальної дисципліни</u>	9
<u>Самостійна робота студентів</u>	11
<u>Залікові запитання</u>	19
<u>Питання для підготовки до іспиту</u>	20
<u>Рекомендована література</u>	23
<u>Додаткова література</u>	23

ДЛЯ НОТАТОК

[illegible]

Навчально-методична література

Вишньовський В. В.

**Методичні вказівки
щодо проведення самостійної роботи
з курсу “Психологія сім’ї”**

для студентів спеціальності 053 “Психологія”
всіх форм навчання

Формат 60x90/16. Обл. вид. арк. ... Тираж 10 прим. Зам. №

46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4226 від 08.12.11.